

Ke malamalama faka`lei i te faiga o kaitalafu `lasi mo tamā kaitalafu

palmscheme.gov.au

I nisi taimi, e mafai o se lava au tupe ke `togi se mea e manako koe ki ei. E mafai o mafaufau koe me ka fesoasoani atu a te faiga o se kaitalafu lasi, se credit card io me se palani `togi i tau telefoni, kae e mafai o māfua fakamuli mai i ei a fakalavelave `lasi. A te faiga o se kaitalafu lasi ke `togi se mea e mafai o uke atu a tupe e `togi ne koe i lō te `togi o te mea tenā.

E fakamatala mai i konei a mea e aofia i kaitalafu `lasi, mea e `tau o onoono faka`lei koe ki ei mo te auala ke maua se fesoasoani māfai e se malamalama faka`lei koe.

Fesili ifo faeloa penei:

E mata, e mafai o fakaputu aku tupe ke `togi ki ei se mea e manakogina ne au i lō te faiga o se kaitalafu lasi?

MANATU KI TE FAKAOGAGA FAKA`LEI O AU TUPE

- Fai sau pateti a koi tuai o fai sau kaitalafu
- Fai fua se kaitalafu e tasi mō se taimi e tasi
- Fakamolemole ki se tino e talitonu koe ki ei mō se fesoasoani a koi tuai o saina koe
- Ke onoono faka`lei faeloa ki te pasene, te fī o te kaitalafu, mo te aofaki telā e tinatina ne koe.

PUIPUI KOE MAI TINO FAKALOI`LOI

Fakaeteete i tino fakaloiloi. E mafai o fakaloiloi mai latou me e ga`lue latou mō pagike io me ko kamupane kolā e mafai o kaitalafu mai i ei. E taumafai a tino fakaloiloi konei o kaisoa au tupe.

E mafai ne latou:

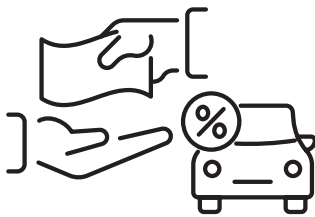
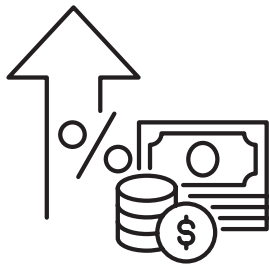
- o fai atu ke kaitalafu koe i a latou e aunoa mo tou akai atu
- o fesili atu ki ou fakamatalaga totino.

Ke mo a eiloa ma fakaasi atu ou fakamatalaga totino ki so se tino e se talitonu koe ki ei. Fesili atu faeloa muamua ki se tino e se talitonu koe ki ei. Kafai e telefoni, lafo atu se meli-iti io me se meseti mai i se pagike telā e se iloa tonu ne koe, `sala ki te telefoni o te pagike tenā i te neti. Telefoni `tonu atu ke fakamautinoa aka me e sē se tino fakaloiloi.

Ko oti ne fakaloiloi ne nisi tino fai kaitalafu a nisi tino i mea tau visa. Fakaeteete māfai:

- e se fakamatala faka`lei atu ne latou
- e faimalo ne latou koe ke saina fakavave
- e lasi te pasene e tuku atu ne latou
- e fai atu me e se tāua malosī tou visa.

PASENE

Kafai e fai ne koe se kaitalafu, e `tau o toe `togi atu ne koe te aofaki tenā mo tena pasene. I Ausetalia, e isi loa se tapula i te tulafono o te aofaki o te pasene e `tau o `togi. E mafai o maua ne koe te fakamatalaga tenei i te fakatuatusi i te neti o te Australian Securities and Investments Commission (ASIC) (asic.gov.au/for-consumers/loans-and-credit-cards/).

Kafai e isi se tino e siliga tena pasene mai i te aofaki tenā, e mafai o lipoti ne koe ki te ASIC (asic.gov.au/about-asic/contact-us/report-issue-to-asic/).

KAITALAFU

A te kaitalafu mō se motoka e fakauiga i ei me ko kaitalafu ne koe a tupe mo `togi se motoka. E `tau o toe `togi atu ne koe:

- te aofaki ne kaitalafu ne koe
- te pasene o te aofaki tenā
- nisi fī o te tupe kaitalafu tenā.

E `tau o tinatina atu ne koe se aofaki tupe i vaiaso io me ko masina katoa. E lasi `ki a te pasene a nisi tino fai tupe kaitalafu. Ko tena uiga e mafai o lasi atu te aofaki tupe fakaopopo e `tau o `togi ne koe.

Ka iku atu faeloa ki te `togi ne koe se aofaki e lasi atu i lō te aofaki ne fakaaoga ne koe.

A koi tuai o fai se kaitalafu mō se motoka

Fesili ifo penei:

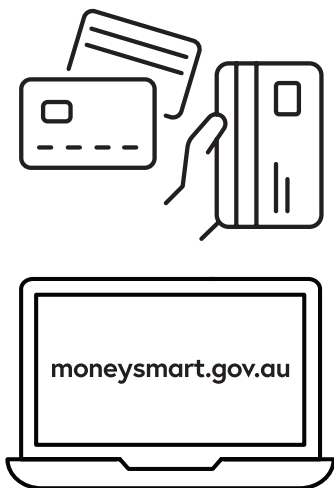
- e mata, e mafai o fakaputu aku tupe mo `togi se motoka i lō te kaitalafu?
- e mata, e isi loa se fakatokaga a taku kamupane ki toku auala ki te galuega?
- e mata, e manakogina malosi ne au se motoka mō te galuega io me ko aso katoa?
- e mata, e lava aku tupe mo `togi penitini, te faitega, insurance, te laisene mo te tinatinaga i masina katoa?

Kafai ko misi te `tinatinaga o te kaitalafu

Kafai ko misi ne koe te `tinatinaga o te kaitalafu, e mafai:

- o fepaki koe mo fakalavelave i mea tau tupe
- o telefoni atu a tino ki te pogai e seki `togi atu ne koe ki a latou te aofaki tenā
- o momea aka te faigata ke toe foki atu ki Ausetalia i aso mai mua.

Kafai ne kaitalafu a te `togi o te motoka **e mafai o `togi atu ne koe se aofaki e sili atu i te 11% ki te 16%** i tafa o te aofaki ne fakaaoga ne koe mō te motoka ona ko te mea ne kaitalafu ne koe te tupe tenā. E masani o fai ne tino fai tupe kaitalafu ke `togi atu se pasene lasi `ki ne tino mo visa sē tumau.

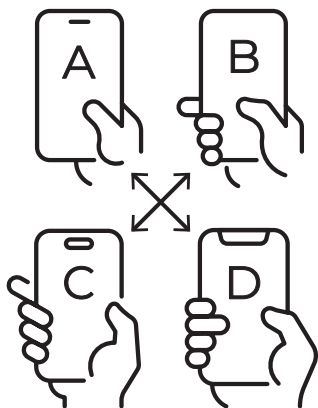
CREDIT CARDS

E mafai o fakaaoga ne koe te credit card ke 'togi ne koe au mea ki tamā tupe kaitalafu mai i ei. A te 'togi o mea ki tupe mai i te credit card se vaega o tupe kaitalafu.

Fakaeteete:

- kafai e se 'togi ne koe te aofaki kātoa i masina takitasi, e mafai o toe fakaopoopo atu se aofaki tupe ke 'togi – e nofo sāle ki te 20% e fakaopoopo atu ki te aofaki ne fakaaoga ne koe
- a te tuai o 'togi e mafai o 'togi atu ne koe a nisi fī fakaopoopo
- e fai ei ke faigofie o momea aka te lasi o tau kaitalafu

Fakaaoga fua te credit card māfai e iloa 'lei ne koe a mea e aofia i ei. Fesili atu faeloa ke maina koe a koi tuai o saina koe. Fano ki te fakatuatusi o te Moneysmart i te neti ko te (moneysmart.gov.au/credit-cards) mō ne manatu fesoasoani a koi tuai o filifili aka se credit card.

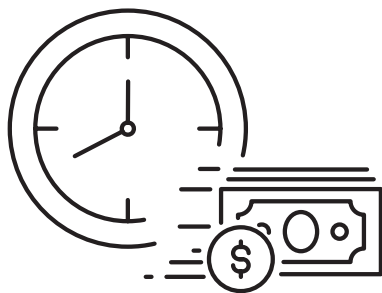
PALANI 'TOGI I TELEFONI

A kamupane telefoni (Optus, Telstra, Vodafone mo nisi kamupane) e mafai o ofo atu ne latou se telefoni fou mo se palani 'togi. E fakauiga i ei me e 'tau o 'togi ne koe a te telefoni mo se palani 'togi i se 12, 24, io me se 36 masina.

'Sili atu a fesili konei:

- se a te 'togi kātoa o te feagaiga kātoa?
- e mata, e mafai o taofi ne au a te palani 'togi tenei māfai ko 'tau o foki vave atu au ki toku fenua?
- e mata, e 'tau o 'togi atu ne au a te 'togi kātoa māfai au ko foki?
- e mata, e mafai o puke ma aku a te telefoni?

Manatu: e mafai o fakaputu au tupe o 'togi se telefoni masani kae faulu loa ne koe a te tupe ki ei. A te ukega o telefoni e maua i ei a polokalame pelā mo te Facebook Messenger io me ko te WhatsApp.

KAITALAFU KOLĀ E MAUA VAVE I TE ASO LOA TENĀ MO TE ASO E 'TOGI EI

E mafai o fai atu a latou kolā e kaitalafu koe i ei me ka maua vave au tupe kaitalafu. E mafai o fai atu latou:

- 'se manakogina ke onoono faka'lei ki tou tulaga mua i mea tau kaitalafu'
- "e talia vave"
- 'e maua tupe i te aso nei'

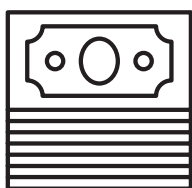
Kae e masani sāle latou:

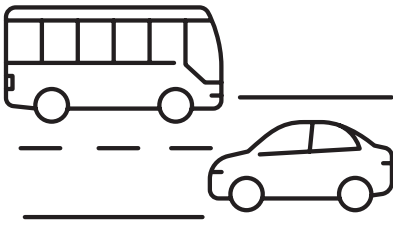
- o fakaopoopo atu se pasene mo fī lasi 'ki
- o fai atu ke toe 'togi atu se aofaki tupe telā e lasi atu i te tupe ne fakaaoga ne koe
- o ave koe ki te fono māfai e se mafai o toe 'togi atu ne koe.

Kafai ne kaitalafu ne koe se \$100 kae e 'tau o toe 'togi atu ne koe se \$200, e se tonu te mea tenā. E mafai o aofia i ei a tino fakaloiloi io me se tupe kaitalafu sē 'lei.

A tupe kaitalafu konei e mafai:

- o iku atu ki te loto mafatia mo te fakamā
- o iku atu ki tupe kaitalafu fakama'taku
- o pokotia i ei tou ola 'lei mo tou malosi ke galue.

TOU AUALA KI TE GALUEGA MO TE TIUTE O TAU KAMUPANE

E 'tau mo kamupane fakaga'lue tino mai lalo i fakatokaga a te PALM o fakatoka ne latou tou auala ki te galuega mai tou fale ki te koga galue.

E fakauiga i ei:

- me e se 'tau o 'togi ne koe se motoka ke fanatu ki te galuega
- me e 'tau o tokagamalie kae fetau 'lei a te motoka mō tino ga'lue katoa
- me e 'tau o lotoma'lie tasi ki se feagaiga ne tusi ki lalo e uiga ki so se tupe e toese mo 'togi tou auala ki te galuega.

A kamupane fakaga'lue tino e 'tau o onoono faka'lei ki fakatokaga a te PALM i te Approved Employer Guidelines (sections 10.5.7 mo te 10.11.9) mō nisi fakamatalaga likiliki.

FESOASOANI MŌ LATOU KOLĀ E FAKAGA'LUE TINO MAI LALO I FAKATOKAGA A TE PALM

- Faipati atu ki tau kamupane fakagalue tino mai lalo i fakatokaga a te PALM io me se ofisa telā e onoono ki te 'lei mo te ola 'lei o tino ga'lue.
- Telefoni ki te laina fesoasoani i fakatokaga a te PALM: 1800 51 51 31
- Meli-iti: (palm@dewr.gov.au)
- Asi atu ki konei: (www.palmscheme.gov.au)
- Fesokotaki atu ki te National Debt Helpline mō se sau'talaga sē 'togi kae 'funa i te 1800 007 007 io me ko te (www.ndh.org.au)

Manako ki se tino 'fuli?

Telefoni atu ki te Translating and Interpreting Service (TIS National) i te napa tenei 131 450. E mafai ne latou o telefoni atu ki te napa telefoni fesoasoani i fakatokaga a te PALM kae ke faipati atu koe i tau 'gana eiloa. E mafai foki o telefoni atu latou ki nisi pisinisi mo napa telefoni fesoasoani mō koe.